

Једно је сигурно у нестабилној српској политичкој сцени – политичка опција која је претрпела највеће и најтеже турбуленције у току свог 18-годишњег постојања је СПС. Настављачи су континуитета Савеза комуниста, потом су постепено, (не)одричући се старе идеологије, али и старих стереотипа и механизма очувања власти у времену националних буђења свих југословенских народа, пригрлили српску националну опцију онако како су знали и умели. То значи како им је историја допустила, а њихов харизматични вођа дефинисао – дакле, без јасног циља и стратегије, осим воље да се дође и опстане на власти. Након, чини се, неизбежног рата, којим се хтело решити српско питање, направили су заокрет ка политици мира и стабилности после Дејтона да би након две године били принуђени да воде државу против НАТО агресије. При томе, не делећи значајно одговорност, сматрајући да подела одговорности доноси значајну поделу власти.

„Партијска голгота“ почиње после октобарске револуције када је партија једва преживела, а подршком Коштуничиној влади СПС-овци су почели стидљиво да се враћају на политичку сцену. Кулминација „рехабилитације“ су сигурно последњи догађаји који су их вратили на власт у коалицији са највећим досадашњим политичким и идеолошким противником ДС-ом.

Оно што је још сигурно у „социјалистичкој дијалектици“ је да је на свим стрмоглавим путевима партију следио њен садашњи председник Ивица Дачић. У једном тренутку Дачић је схватио да је време да партија почне њега да следи, а наговештај таквог курса била 2003. година, док је дефинитивна одредница била смрт Милошевића. Сада када су се страсти бар мало стишале, када је договор СПС-а и ДС-а постао чињеница на коју се морају привикнути сви политички актери, може се рационалније покушати објаснити феномен звани Ивице Дачића СПС-а и СПС Ивице Дачића.

СПС И ДАЧИЋ ДЕВЕДЕСЕТИХ □

Социјалистичка партија је у деведесете године ушла са службеним одређењем формалног и суштинског наследника Савеза комуниста Србије, који је дефинисао као партију левице. Међутим, специфичност југословенског простора условљена распадом државе детерминисала је њену популистичку смерницу после говора Милошевића на Косову Пољу и „догађања народа“, чиме су редефинисане покрајине, те је Србија постала јединствена. Милошевићев кадар који је победио на 8. седници, за разлику од Стамболићевог, имао је слуха за национално буђење које је било општа појава међу свим народима бивше СФРЈ. Милошевић је имао бољи слух за неке промене у земљи и друштву од својих противника.

Са друге стране, може се рећи и да је победом Милошевића у Савезу комуниста победила фракција ортодоксних бољшевика који нису хтели ни по коју цену да се одрекну власти, а и да избегну демократизацију ако је могуће. У том циљу били су спремни да пактирају са таласом буђења националне самосвести после готово пола века потискивања и репресије. Главни циљ у почетку био је чекање погодног тренутка када би се могли вратити старим идеолошким темељима. Политички циљеви – одржавање на

власти по сваку цену, никада нису били доведени у питање. Могуће је да су неки од њих очекивали да комунизам у неком облику опстане, а ако не то, а оно барем да комунисти остану на власти. С временом се све више увиђало да историјски токови воде у другом правцу и да ће се морати задовољити овим другим.

Друга ствар је била недоумица око понашања Запада предвођеног Америком према титоистичкој несврстаној држави, која им је до тада била мезимац. Нису се разумеваале промене у свету, али се ипак постепено схватало да су западне силе на челу са Америком у драми југословенских сукоба окренуте против Срба због старијих историјских и дубљих цивилизацијских мотива. Српска политичка и интелектуална елита је полако израњала из идеолошке једностраности и почела да разумева свет сукобљених интереса и геополитичких сфера утицаја. Требало је времена да се схвати да нам Запад није наклоњен, нарочито наши „историјски савезници“.

Тако је идеологија СПС-а донекле еволуирала, покушавајући да у тешким историјским изазовима упориште нађе у српској историји и традицији, али наравно све је то увек у служби званичних властодржаца и њиховог вође, који је истовремено – мора се признати – постао и национални лидер. Тако се десило да су бивши комунисти, не одричући се комунизма, постали “националисти”, те су прво бранили СФРЈ, потом Србе на просторима бивше Југославије и на крају саму Србију. Неки су од њих вероватно и постали искрени националисти, међутим, врх је био прилично индиферентан према томе. Ово је јанусовско лице Милошевићевог режима збуњивало српску опозицију, која је критикујући диктатора прелазила црту, те оспоравала режиму и патриотске потезе, што је сâм режим у неким тренуцима доводило у морално супериорнију позицију у односу на део прозападне опозиције.

Сличан политички пут прешао је и садашњи председник партије Ивица Дачић. Факултет политичких наука завршио је са просечном оценом 10, а био је у факултетској организацији Савеза комуниста, што га је све препоручило за првог председника младих социјалиста Београда 1990. године. У најуже руководство странке изабран је на другом конгресу 1992. када је и постао портпарол, место на ком ће остати до 2000. У том периоду био је суочен са заокретима СПС-а који су били резултат све компликованије (пост)југословенске ситуације и деструктивних утицаја међународне заједнице. Унисона подршка западних центара моћи свим несрпским странама у сукобу је утицала на ставове јавности, а тиме и ставове социјалиста. Социјалисти су, стиче се утисак, боље слушљивали те промене од неких опозиционих странака. Дачић је увек на линији, увек на бранику, увек приправан да их брани и образлаже. Он је, иако млад, један од најискуснијих политичара у Србији који, показало се, има политички „нос за промене ситуације“. Он је увек показивао завидну политичку вештину, и на тактичком нивоу је ретко када правио грешке. У политичком окружењу он је увек са минимумом ризика вукао најрационалније потезе за себе и своје окружење. Он је био прави човек партије, као што је и Милошевићу то била предност у односу на Стамболића. Као изграђен и прекаљен борац дочекао је пад СПС-а са власти 2000.

ГОДИНЕ ОБНОВЕ

После петооктобарских промена СПС је био у општем расулу и потпуно деморалисан. Милошевић и његови најближи сарадници имали су проблем са евентуалним испоручењем у Хаг, али такође нису имали никакву визију могућег опозиционог деловања. Опозиција новој власти, што због великог лома, што због страха, била је у расулу у прво време. Године удобне власти учиниле су их равнодушним за било какву идеју или политички програм, те их судбина СПС-а готово уопште није занимала. Они су „били власт“ и партија је била само сервис, сада када су остали без власти њихова партија није могла да се снађе у новим околностима. Они структурално нису били спремни за опозицију и опозиционо деловање.

У новоформираним условима једино је Дачић видео шансу за политичко преживљавање кроз прилагођавање и реформисање партије у новим демократским временима. Дакле, потребно је било наћи начин, па „легализовати“ озлоглашену странку у новом и прилично непријатељском окружењу, а при томе опстати и остати колико толико веран Милошевићевом наслеђу. То је значило бити патриотски оријентисан, али не и против евроинтеграција, критиковати транзицију, али је не оспоравати. Континуитет партијске државне политике није негиран што због самог идентитета странке, што због бирачког тела, које је било патриотски оријентисано. Штавише, национална политика партије ће бивати у наредним годинама све мање схватана као баласт за странку, а све више као предност због расплета косовске кризе и због суђења Милошевићу у Хагу. Ново одређење које је Дачић почео да гради имало је за циљ проширење круга могућих коалиционих партнера, што у пракси свакако није било лако оствариво, барем не у прво време. Наиме, због бирачког тела директна и јавна сарадња са странкама ДОС-а била је бар у прво време немогућа.

Ипак, мора се констатовати да је сâм Милошевић због нетрпељивости према Дачићу и реформском крилу партије био највећи партијски баласт. Покушај да утиче на партију смењивањем Дачића са свих функција завршио се неуспешно, а Дачић је на шестом конгресу 2003. упркос жестоком противљењу хашког оптуженика постао председник председништва странке. Тако је Дачић наследио Милошевића мимо његове воље. Положај који је добио омогућио му је да креира политику партије којој Милошевић није био на челу иако је због бирача и континуитета био магловити репер. Реторика је била милошевићевска иако не и политика (питање је какву би Милошевић политику водио да је био на месту Дачића).

Тада почиње јаснија делатност „реформске струје“ унутар СПС-а. Дачић је схватио да одрицањем од континуитета политике много више губи, те је извршио прилагођавање странке новонасталим условима са тим да се ипак наставља на неке елементе политике из деведесетих. Умерено проевропски став је објашњавао измењеним околностима, налазећи у делатности СПС-а деведесетих европске ставове игнорисане од међународне заједнице због геостратешких интереса Америке и НАТО (Милутиновић је на изборима '97. победио са паролем “И Србија и свет”). Са сличном реториком је наступио и ДС приликом формирања заједничке владе са СПС-ом. Наравно, због бирачког тела, које је изразито антихашки и антинато настројено, њихов заокрет је било благ и испеглан јаком патриотском косовском реториком.

Чекала се прилика да се предузму одлучујући потези који би показали нови, првенствено европски курс странке а да се при томе не прикаже мимоилажење са вођом у Хагу због очувања бирача који су почели да се осипају, прилазећи све више радикалској опцији. Први опипљив резултат новог курса била је подршка влади Војислава Коштунице од 2004. до 2006. Услов за подршку влади био је негативан став према Хагу. Компромис је нађен солomonски у добровољним предајама, што је омогућило прање руку и Дачићу и Коштуници. Битније за Дачића био је повратак партије на политичку сцену као „легалне политичке опције“ и као играча на којег ће убудуће морати да се озбиљније рачуна. Дачић је такође знао да је услов подршке већег дела челника странке био ширење коалиционог капацитета, те је договор са ДСС-ом био само почетак и најаву могућих профитабилнијих коалиција и наплата политичког ангажмана у тешким временима после петооктобарске катастрофе.

Стиче се утисак да је Дачић пре свега човек партије, човек партијског тима, али не и јасне идеологије. Уверења је мењао како се курс странке окретао онда када су многи из истих разлога напуштали нове смернице. Био је у Савезу комуниста, потом заступао наглашен национални став зачињен реторичким антизападњаштвом и антиамериканизмом када је Запад отворено нападао Србију и оспоравао политику СПС-а. У ретким тренуцима сарадње са међународном заједницом истицана су модернистичка и мондијалистичка (ово друго је више ЈУЛ промовисао) опредељења СПС-а уз сарадњу и Југословенске левице.

После 5. октобра најављен је стидљиви заокрет ка евроинтеграцијама, став који ће све више наредних година постати знак препознавања реформисаног СПС-а, а што ће га сврставати све више уз ДСС. Европејство је претходних година било условљено највише ставом Европске уније према Косову (пред последње изборе једини је заговарао ратну опцију уколико дође до сецесије покрајине) и уважавањем елементарних националних права да би након последњих избора пракса показала да се и тај принцип релативизује. Не можемо се отети утиску да после формирања владе са проевропским блоком и преговора усмерених ка пријему у Социјалистичку интернационалу курс СПС-а клизи ка ставу “Европа нема алтернативу”.

После смрти Милошевића 2006. стекли су се услови да Дачић поентира на изборима за председника партије и тиме дâ легитимитет својој политици коју је водио у отежаним условима већ неколико година. Изабран је за председника, а одлучујуће је било уверење већег дела најужег руководства да он неће издати интересе челника и да ће у одређеном тренутку реализовати евентуални политички капитал повратком партије на политичку позорницу, за шта је посебно био заинтересован врх странке. Симбиоза једне групе првака СПС-а и Дачића сада је учвршћена, док су гласачи и идеологија, чини се, били у другом плану. Остали кандидати су отпали јер нису одавали сигурност да ће бити на бранику партије и интереса њене врхушке.

Без икаквог баласта се ушло у финализацију реформе унутар СПС-а. Европа је све више наглашавана као природни циљ, а национална реторика, испоставиће се, користила је само да задржи бираче од све агресивнијег радикалског таласа који је претио од Милошевићеве подршке Шешељу на председничким изборима 2002. да потпуно истопи

бирачко тело. Дачићев значај је и у томе што је осипање гласова зауставио, приказавши се као човек стабилизације и интегритета, каквог је странка чекала после бурних година у којима су једва опстали на политичкој сцени. Он није имао харизму, али је имао довољну вештину да сачува странку. Након релативно доброг резултата на изборима 2007. последњи избори су показали Дачићеве организационе способности. Уједињен са партијом пензионера и Палмом освојио је довољан број мандата да буде тас на ваги, човек без кога се не може.

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ПРЕВАРЕ

Када су скоро сви наивно очекивали прављење патриотске коалиције ДСС-а, СРС-а, СПС-а, социјалисти су прекинули преговоре и формирали на брзину владу са ДС-ом. Поставља се питање зашто. Након месец дана јалових преговора са Коштуницом и радикалима чини се да је Дачић од почетка био спреман да прави коалицију са ДС-ом. Показатељ таквог СПС-овског опредељења је релативно лак и брз договор са Тадићевом коалицијом. Мотиве Дачића и СПС-а многи су видели у тешко остварљивој реализацији владе са радикалима и народњацима. Таква влада била би под великим притисцима Запада и домаћег еврореформског блока потпомогнутим Америком. Она би била под ударима медија и веровало се да би се тешко одржала дуже, што је социјалистима био циљ.

Са друге стране, од ДС-а и Запада су стигле примамљиве понуде, које су потпомогли домаћи тајкуни. Пријем у Социјалистичку интернационалу у овом случају служи више као оправдање пред чланством и јавношћу, него као озбиљно трасирање пута за дугорочну политику, док су министарска места и погодности за водеће људе странке прави мотив стварања непринципијелне коалиције са ДС-ом. Покушај медија после "историјског" договора да апологирају овакву коалицију тобож идеолошком блискошћу две политичке опције био је упућен највише локалним СПС-овским одборима у којима је постојало огромно незадовољство уласком у владу са ДС-ом, који је сматран за политичког непријатеља који је испоручио Милошевића у Хаг у време Ћинђићеве владе. После овог трансфера само су наивни веровали и да ће влада на нивоу Београда моћи да буде формирана од „патриотског блока“, иако су из Дачићеве партије стизали извештаји о немогућности оваквог савеза чак и уз ризик да се иде на нове градске изборе.

Последњим потезима стиче се утисак да је Дачић поништио све резултате своје вишегодишње политике и залагања и да је то дефинитивни раскид са СПС-ом какав познајемо упркос изјавама његових челника о верности континуитету политике. Данашња партија тешко да има ишта заједничко са било којим периодом бурне историје социјалиста (осим са можда Савезом комуниста пре 8. седнице). Странка је последњих двадесетак година правила заокрете, али никад није "преломила мозак" овако драстично и, може се рећи, судбоносно. Председник СПС-а је, чини се, припремао терен за могуће коалиције са свим политичким опцијама, али чланство није значајно увећано јер се странка није наметнула ни као патриотска поред радикала, а још мање као проевропска поред још јаче конкуренције. Тешко да ће странка бити у будућности препознатљива међу бирачима европске опције, док ће они који су подржавали патриотски део њене идеологије потражити своју опцију међу радикалима и

народњацима или међу апстинентима.

Дачић се од обновитеља и стабилизатора новог модерног проевропског СПС-а претворио у његовог егзекутора. Коалиција са странкама које подржавају неолиберални концепт економије уз бледу одбрану национални интереса не може да задржи тврдо језгро социјалистичких гласача. Вођење социјално одговорне политике тешко је остварљиво са странкама које су извршивши приватизацију практично распродале Србију и свеле је на економску колонију западних корпорација. Иако је човек нове политике у странци, до последњих догађаја није се одрицао континуитета, сматрајући – без сумње исправно – да у том случају странци прети гашење. Ипак, ступањем у нову владу поништени су вишегодишњи напори на формирању новог идентитета СПС-а, чиме му озбиљно прети ускраћивање подршке гласача са малим изгледима да се нађу нови међу левичарским странкама проевропске оријентације. Међутим, вероватно је то и била калкулација са којом су и ушли у „процес реформисања“ или, што би рекли данас урбаним језиком, „бенефити“ су били више него привлачни, без обзира на судбину партије.